

John Hick. İnançların Gökkuşuğu : Dinsel Çoğulculuk Üzerine Eleştirel Diyaloglar

The Rainbow of Faiths : Critical Dialogues on Religious Pluralism

Araştırma Görevlisi Tuğba TAŞDEMİR¹

¹İlahiyat Fakültesi/ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
• tugba.tasdemir@omu.edu.tr • ORCID > 0000-0001-7625-0020

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 02 Ocak / January 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 09 Haziran / June 2022

Yıl / Year: 2022 | **Sayı – Issue:** 52 | **Sayfa / Pages:** 379-382

Atıf/Cite as: Taşdemir, T. "John Hick. İnançların Gökkuşuğu : Dinsel Çoğulculuk Üzerine Eleştirel Diyaloglar." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52, Haziran 2022: 379-382.

JOHN HICK. İNANÇLARIN GÖKKUŞAĞI: DİNSEL ÇOĞULCULUK ÜZERİNE ELEŞTİREL DİYALOGLAR. ÇEV. MAHMUT AYDIN, İSTANBUL: BİLGE KÜLTÜR SANAT YAYINLARI, 2012. 223 SAYFA. ISBN:9786055261238.

1953-56 yılları arasında Prespiteryen Kilisesi'nde din görevlisi olarak çalışan ve 1967'de Birmigham Üniversitesi Teoloji bölümüne felsefe profesörü olarak atanan John Hick, Cornell, Cambridge ve Claremont Graduate üniversitelerinde dersler vermiştir. Kilise deneyimini akademik deneyimle birleştiren John Hick'in New York'taki Union Theological Seminary'de verilen *Auburn Konferansları* serisinin yayımlanmış versiyonu olan eserde, dinsel çoğulculukla ilgili ileri sürdüğü argümanlara yönelik yaklaşık otuz yıldır yapılan eleştiriler, felsefi ve teolojik itirazlara değinen filozof Phil ve teolog Grace ile karşılıklı diyaloglar şeklinde yanıtlanır.

Hick, günümüz Hıristiyanlarının zihnini meşgul eden “Kavrama, algılama ve tecrübi farklılığına rağmen diğer inançlarda da Tanrı olarak adlandırılan Nihai Gerçekliğin kabulü, kişinin inancına özgü Nihai Varlığını geçersiz kılar mı?”, “Her dinsel gelenekte mevcut olan çatışmacı hakikat iddiaları ışığında dışlayıcılık, kapsayıcılık ve çoğulculuğun yeri nedir?” gibi entelektüel sürece dayalı soruların yanıtlarının bulunmasını amaçlamıştır.

Eser, bir giriş ve altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çoğulcu hipotezler, ikinci bölümde post-modernist ve diğer tenkitler, çatışan hakikat iddiaları, üçüncü bölümde hakikat, tarif olunamazlık ve ölçütler, dördüncü bölümde inkarnasyon (Tanrının İsa'nın vücudunda beden bulması) ve biriciklik, beşinci bölümde kurtuluş, misyon ve diyalog ile son bölümde diğerleri arasında kendini doğru bir din olarak gören Hıristiyanlık ele alınmaktadır. İkinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci bölüm, filozof Phil ve teolog Grace ile röportaj biçiminde olduğundan diğer iki bölümden farklılık göstermektedir.

Yazar, eserin giriş bölümünde, bireylerin sahip olduğu dinin büyük oranda kültür tarafından şekillendiği ve genellikle delil ve argümanlara dayanmadığından zıt delil ve argümanların din değişimine neden olmayacağı kanaatindedir. Hick, “Çoğulcu Hipotezler” adlı birinci bölümle birlikte Başpiskopos Lefebvre'nin ultra muhafazakâr Katolik taraftarlarıyla bazı Protestan kökten dinci (fundamentalist) camialar tarafından benimsenen dinsel dışlayıcılığa ve İsa Mesih vasıtasıyla kurtuluşu ulaşılabileceği inancında kendini gösteren kapsayıcılığa eleştiriler yöneltir ve çoğulculuk kapsamında dinsel geleneklerin Tanrı'ya veya Nihai Gerçekliğe ulaşmada eşit geçerli yollar olduğunun anlaşılmasının yaratacağı değişimi vurgular.

Eserin ikinci bölümünde, Phil ile olan tartışmasında, dinsel çoğulculuğun yeni bir dışlayıcılık inşa ettiğine dair tenkitin ayrıntılı bir açıklamasını yapmıştır. Tenkite verdiği yanıtta Kant'ın analogisiyle dinsel geleneklerin *numenal* olan Gerçekliğin *fenomenal* tezahürleri olduğundan bahsederek bu iddianın asılsız olduğunu ortaya

koyar. Ayrıca, literal veya analogik olarak doğru olan şeyin, *Gerçeklik* hakkında mitolojik olarak doğru olduğunu, bu noktada kainatın kökeni, cennet ve cehennem gibi metafizik inançlardan ibaret olan çatışan hakikat iddiasının kurtuluş için gerçeğe dönüşmesinin gerekli olmadığını kabul etmemiz gerektiğini ifade eder.

Yazarın üçüncü bölümde ele aldığı konu “Kendi sonsuz ilahi gerçekliği içinde Nihai Varlık bilinebilir mi?” şeklindedir. Hick burada dinsel tecrübenin düşünsel bir tecrübe olarak sınırlı beşeri vasıtalarla bilinebileceğini belirtir. Gerçekliğe mukabelede bulunma açısından ise salvifik (kurtarıcı) dönüşümün belirleyici olduğundan bahseder. Ancak burada, yazarın manevi dönüşüme uğrayan insanlar arasına bir Aşkın Gerçeklik olmadığına inanan fakat özgeci davranışlarda bulunan bireyleri de dâhil etmesi bir belirsizliğe neden olmaktadır.

Eserin dördüncü bölümü, İsa Mesih’in Tanrı’nın inkarnasyonu olduğu söyleminden hareketle Hıristiyanlığın Tanrı’nın kendi dini olduğu inancını beraberinde getirdiğine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, İsa’nın bedeninin bir parçası olan Hıristiyanların Tanrı’yla ayrıcalıklı bir ilişkilerinin olduğu varsayılır. Hick’e göre bu inanış, anlaşılır olmaktan uzaktır, bir metafor olduğu göz önüne alınırsa açıklığa kavuşur.

Grace’in sorusuyla devam edersek şayet İsa, Kutsal Teslis’in beşer hayatı yaşayan ikinci şahsı değilse o zaman kimdir veya nedir? Hick’e göre İsa, Tanrı’nın varlığına ve mevcudiyetine açık, Tanrı bilinçliliğine sahip biridir. İsa’nın kendini Tanrı tarafından İsrailoğullarına gönderilen son peygamber olarak görmesi, Hick’in İsa’nın Tanrılaştırılmasının, diğer bir ifadeyle inkarnasyon doktrininin İsa’nın öğretisinde var olmadığı argümanı ile bağdaşır niteliktedir.

Eserin beşinci bölümünde, farklı dinsel geleneklerin kurtuluş ile ilgili izlediği yolda görülen farklılıkların ben merkezlilikten Gerçeklikte vuku bulan yeni bir merkezliliğe tedrici geçişin şekilleri olduğuna değinen Hick, gerçeklik ölçütünün manevi dönüşüm olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Dinlerin aydınlanma ve uyanmanın manevi dönüşüme doğru farklı yollarda hareket etmeye muktedir kılan marifetli vasıtalar olarak görülmesi gerektiğinden bahsederken, tüm dünyayı İslamlaştırmayı veya Hıristiyanlaştırmayı veya başka bir dine döndürmeyi öngören herhangi bir projeyi günümüzde barışa ve insan ailesinin çeşitliliğine hainlik olarak değerlendirmesi oldukça dikkat çekicidir. Tam da bu noktada, Hick’in ümidi, farklı dinsel geleneklerin ayırt edici bir şekilde kendi eşsizliklerini korurken karşılıklı değişim ve dönüşüme tabi olmalarıdır.

Eserin son bölümü olan altıncı bölümde ise “Hıristiyanlığın Değişen Karakteri” yorumlanmaktadır. Hıristiyanlığın gelecekte biri ağırlıklı olarak fundamentalist fakat bazı *evanjelik* ve ultra muhafazakâr unsurları da içeren, diğeri çok farklı grupları ihtiva eden liberal olmak üzere ikiye bölüneceğinden bahseden

Hick, iki Hıristiyanlığın aynı kilise çatısı altında birlikte yan yana varlığını devam ettirmesinin oldukça tercih edilebilir bir durum olduğunu ileri sürmektedir.

Yazar, eşine az rastlanır bir tarzda, iki jenerasyonluk bir zaman diliminde, Hıristiyanlığın ne çeşit bir şekil alabileceğine dair görüşlerinin yer aldığı “2056 Yılından Bir Bakış” adlı kısımda, genel hatlarıyla, özgürlük, feminizm ve çevre teolojilerinin temel mesajının kavranmış olacağından ilahi inkarnasyonun, teslisin ve kefaretin inancının söylemlerinde dile getirdiği üzere revize edileceğinden, geleneksel sakramentlerin (ayinler) sembolik bir eyleme dönüşeceği ve dinler arası işbirliğinin oldukça yaygın olacağından bahseder.

“Çoğulcu Bir Çağda Maneviyat” adlı diğer kısımda, dinsel çoğulculuğu benimseme noktasında manevi açıdan zenginleşmek için Babil Talmudu, Sih Kutsal Kitabı gibi diğer geleneklere ait eserleri okumamız gerektiğini ifade eder. Söz konusu zenginliğin dönüştürücü gücünün daha net görülmesini sağlamak amacıyla Mevlana gibi mistiklerin eserlerinden de şiirler ve hikâyeler paylaşır.

Son olarak, eserde, sade bir dil kullanılmamış olması, okuyucunun eseri anlamasını zorlaştırır da akıcı bir üslup ile yazılmıştır. Kitaplarda, makalelerde, yüksek lisans ve doktora tezlerinde yer alan dinsel çoğulculuğa dair felsefi ve teolojik eleştirileri etraflıca yanıtlaması ve geniş bilgi içeriğine sahip olması açısından konuya ilgi duyan okuyucunun yararlanabileceği bir eserdir.

